

GENEZA KOTLINY JELENIOGÓRSKIEJ

UKD 551.244.2:551.248.2:551.73(433.26)

Pod względem petrograficznym (pomijając najmłodsze utwory czwartorzędowe i kontaktowe) Kotlina Jeleniogórska oraz Karkonosze zbudowane są z granitów porfirowatych i równoziarnistych, przy czym w samych Karkonoszach według A. Jahna (2) jest nieco więcej tych ostatnich. Mimo tak wyraźnej analogii petrograficznej powstało w konsekwencji pytanie: dlaczego Kotlina Jeleniogórska położona jest około 1000 m niżej od Karkonoszy?

Na ten temat można za K. Smulikowskim i H. Teisseyrem (6) przytoczyć wiele hipotez, które mimo analogicznych warunków petrograficznych istniejąca różnicą geomorfologiczną próbują wyjaśnić: erozją, pierwotnym układem tektonicznym, młodymi zapadliskowymi ruchami tektonicznymi, różną odpornością skał na wietrzenie. Zatem rozbieżność poglądów genetycznych jest bardzo znaczna. Sytuacja taka świadczy niewątpliwie o słabych przesłankach, na których wymienione hipotezy zostały oparte. Nie wnikając w szczegółową argumentację i kontrargumentację przedstawionych hipotez, geneza Kotliny Jeleniogórskiej, jak podaje S. Lencewicz (5), jest nadal nie wyjaśniona. Najbardziej realna i najpopularniejsza jest hipoteza zapadliskowych ruchów tektonicznych. Jej głównym mankamentem jest jednak brak osadów korelacyjnych.

W tej sytuacji pewne światło prowadzące do rozwiązania omawianego problemu można uzyskać przez analizy występowania tak charakterystycznych form geomorfologicznych jakimi są skałki granitowe.

Pomijając szczegóły procesu tworzenia się skałek granitowych, które według M. Klimaszewskiego (4) są produktem wietrzenia selektywnego, a według A. Jahna (2, 3) jest to jeszcze zagadnienie nie rozstrzygnięte, zaś na podstawie ogólnych założeń geomorfologicznych R. Galona (1), iż: „poszczególne reżimy klimatyczne, klimatyczno-morfogenetycznym winny odpowiadać konkretne, przestrzennie ściśle określone krajobrazy morfologiczne”, trudno w tym ujęciu wyobrazić sobie, aby identyczne formy geomorfologiczne, wykazujące jedynie różny (wtórny) stopień zwietrzenia mogły powstać na tak różnych wysokościach, a tym samym w odmiennych warunkach klimatycznych i morfogenetycznych.

Ponadto A. Jahn (3) udawadnia, że w Karkonoszach, szczególnie na krawędziach wypukłych założeń skalnych proces tworzenia się skałek granitowych w przeciwieństwie do Kotliny Jeleniogórskiej

Skałki granitowe w Szklarskiej Porębie, 650 m n.p.m.

jest jeszcze do dziś czynny — łatwo zatem w tej sytuacji założyć, iż skałki granitowe Kotliny Jeleniogórskiej tworzyły się znacznie wyżej, czyli że zawdzięcza ona swe powstanie młodym ruchom tektonicznym. Taki pogląd ma również swą podbudowę w twierdzeniu M. Klimaszewskiego (4), który uważa iż skałki granitowe mają swe założenia jeszcze w trzeciorzędzie, jak również to, iż w neogenie według H. Teisseyra (7), niektóre obszary w Sudetach wykazywały tendencje do zapadania się. Otrzymamy wówczas logiczne powiązanie faktów potwierdzających zapadliskową hipotezę powstania Kotliny Jeleniogórskiej.

LITERATURA

1. Galon R. — Główne krajobrazy morfologiczne świata w świetle charakteryzujących je profilów syntetycznych. Czas. geogr., t. 25, 1954.
2. Jahn A. — Karkonosze — rys morfologiczny. Ibidem, t. 23/24, 1952/53.
3. Jahn A. — Geneza skałek granitowych. Ibidem, t. 33, 1962.
4. Klimaszewski M. — Geomorfologia ogólna. PWN, Warszawa, 1963.
5. Lencewicz S. — Geografia fizyczna Polski. PWN, Warszawa, 1955.
6. Smulikowski K., Teisseyre H. — Regionalna geologia Polski. T. III, Sudety, z. 1, rozdz. 4, 1957.
7. Teisseyre H. — Regionalna geologia Polski. T. III, Sudety, z. 2, rozdz. 5, 1960.